

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกด้านอย่างไม่เคยมีมาก่อน ทั้งทางด้านการเมืองและการศึกษา อาทิ มาตรา 4 มาตรา 26 และมาตรา 28 ประกาศหลักสิทธิมนุษยชนของคนไทยเป็นครั้งแรก มาตรา 42 และ มาตรา 43 ให้สิทธิและเสรีภาพทางการศึกษาโดยเน้นการจัดการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วม และมาตรา 81 กำหนดให้มีกฎหมายการศึกษา (คณะ ส.ส.ร. 2541 : 52-53) อันนำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งนับเป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย และเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยครั้งยิ่งใหญ่ครั้งที่สอง

การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยครั้งที่หนึ่งนั้น เป็นการปฏิรูปในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยรัฐเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาที่เรียกกันว่าระบบโรงเรียนที่เน้นการจัดการสอนโดยตรงอย่างมีระเบียบแบบแผน มีการสอบแข่งขันเลื่อนขั้นให้สูงขึ้น อันเป็นการวัดความเจริญงอกงามทางปัญญาของตนเอง (ไพฑูริย์ สิ้นลรัตน์ 2543 : 1) และเสน่ห์ จามริก (2537 : 6-7) กล่าวว่า การเรียนในระบบโรงเรียนมุ่งแต่วิชาที่สอน สร้างค่านิยมการแข่งขันเอาแพ้เอาชนะเป็นระบบแพ้คัดออก แทนที่จะเป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้และสร้างสรรค์องค์วิชาความรู้ตามอัธยาศัยของพลเมืองทุกคน การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงเน้นคุณภาพมาตรฐานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ภายใต้การดูแลของรัฐ มีครูและโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง มีการจัดการเรียนการสอนภายในห้องเรียน มีหลักสูตรและเนื้อหาวิชาการที่จัดไว้ตายตัว ซึ่งมีข้อน่าสังเกตว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนละเลยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภายนอกโรงเรียน ดังที่ พรพันธุ์ เขมคุณาศัย (2544 : 14) กล่าวว่านับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา รัฐให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทำให้บทบาทของชุมชนลดความสำคัญลง และขาดการยอมรับจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้าน วิถีสังคมและวิถีธรรมชาติ ขาดความเป็นเอกภาพสืบสานไว้ทีศทาง ประกอบกับการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติเป็นแรงผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยหันเหวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเอง มุ่งไปสู่ตลาดแรงงานในสังคมเมือง (อินทิตรา หิรัญสาย 2545 : 18-19)

เมื่อโลกเข้าสู่ยุคแห่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ความก้าวหน้าทางวิทยาการเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว การเรียนการสอนในห้องเรียนจึงเป็นเรื่องล้าสมัย ครูไม่สามารถนำความรู้ที่มากมายมาบอกเล่าให้นักเรียนฟังได้หมด และนักเรียนก็สามารถเรียนรู้ได้เองจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่ไร้พรมแดน การดำรงชีวิตอยู่ให้ก้าวทันความเจริญของโลกในยุคนี้ทุกคนจึงต้องปรับเปลี่ยนตัวเองให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากขึ้น ดังที่เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 178) กล่าวว่า ปัจจัยที่สร้างความแตกต่างของนานาประเทศ คือคุณภาพทางปัญญาของคนในประเทศ และพฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์ (2544 : 134-135) กล่าวสอดคล้องว่า กระแสใหม่ของการพัฒนาประเทศ มุ่งให้ความสำคัญที่พลังปัญญาของประชาชนและชุมชนที่เกิดจากการศึกษาตลอดชีวิต ด้วยความเชื่อว่าหากการเรียนรู้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม จะนำไปสู่การมีพลังความคิดและพลังสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ในสังคมไทย

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่สองนี้ จึงเป็นไปเพื่อให้สังคมไทยปรับตัวไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพราะการเรียนรู้สำคัญกว่าความรู้ที่เกิดจากการสอนให้จดจำ การศึกษาในยุคปฏิรูปจึงไม่ใช่เรื่องของครูและโรงเรียนเท่านั้นแต่เป็นของทุกส่วนในสังคม เสรี พงศ์พิศ (2538 : 30-31) กล่าวสรุปว่า ไม่มีใครปฏิเสธว่าการรวมกลุ่มเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดเงื่อนไขหนึ่ง ในการแก้ปัญหาชุมชน องค์กรชุมชนที่เข้มแข็งได้ร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อประสานความร่วมมือ เปิดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะต่อกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน สร้างประชาสังคมระหว่างกัน และเมื่อพวกเขาได้ทำงานร่วมกัน จะเกิดการพัฒนารวมทั้งสำหรับคนที่อยู่แถวหน้าและคนที่อยู่แถวหลัง และจะแผ่ไปถึงคนอื่น ๆ ที่มีศักยภาพค้อยกว่า องค์กรความรู้ใหม่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาสัมพันธ์กันในรูปแบบของเครือข่าย ซึ่งได้ประสบผลสำเร็จในระดับที่พึงพอใจ ดังที่ ประเวศ วะสี (อ้างถึงในคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2539 : 16) กล่าวว่าหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพราะกุญแจที่สำคัญที่สุดที่จะไขไปสู่การแก้ปัญหาทุกชนิดทั้งหมดที่ยาก ๆ คือความร่วมมือกันหรือที่เรียกว่ามีความเป็นประชาสังคม ความร่วมมือกันในลักษณะประชาสังคม จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนพลังปัญญา พลังประสบการณ์ และพลังทรัพย์ไปสู่จุดหมายปลายทางคือพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่พึงปรารถนา การจัดการศึกษาในลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ จึงเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาและการจัดการศึกษาของประเทศไทย จากที่เคยพัฒนาแบบแยกส่วนเป็นการบูรณาการแบบองค์รวมที่สอดคล้องประสานองค์ความรู้แห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทยกับองค์ความรู้ที่เป็นสากล ให้สอดคล้องได้สัดส่วนกับสถาบันอื่นในสังคม

ปัญหาการจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงอยู่ที่จะทำอย่างไร ที่ทำให้ทุกภาคส่วนของสังคม ชิมชั้วว่าโรงเรียนไม่ใช่ศูนย์กลางของสังคมแต่โรงเรียนคือส่วนหนึ่งของสังคม บทบาทของโรงเรียน ในยุคใหม่ต้องรู้จักเชื่อมประสานองค์ประกอบแห่งการเรียนรู้ คือ คน ความรู้ และทรัพยากร ให้สอดคล้องประสานเป็นหนึ่งเดียวกับบริบทของท้องถิ่นและชุมชน ดังที่ Ocitti (1993 : 23) กล่าวว่า การศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้ที่บุคคลได้พัฒนาความสามารถใหม่ให้สอดคล้องกับทักษะ และทัศนคติเดิมที่มีอยู่ เพื่อดำเนินบทบาทของตนในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผล ตามเป้าหมาย ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2543 : 103) และจอห์น คิวอี้ (อ้างถึงในสารานุกรม ศึกษาศาสตร์ 2544 : 310 - 311) กล่าวในลักษณะเดียวกันว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเกี่ยวกับ ชีวิตและสังคมซึ่งครอบคลุมทุกเรื่องในวิถีชีวิตของคน แนวทางการพัฒนาการศึกษาที่พึงประสงค์ จึงอยู่ที่ จะต้องจัดให้ระบบโรงเรียนเป็นแหล่งสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ที่สัมพันธ์ สอดคล้องต่อพื้นฐานและปัญหาความต้องการของคนและชุมชนนั้น ๆ เป็นหลัก โดยเฉพาะ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นรากฐานของการจัดการศึกษา ซึ่งไม่อาจบังเกิดผลในทางปฏิบัติได้ ถ้าหากปราศจากระบบโรงเรียนที่เป็นผู้เชื่อมประสาน และกระตุ้นส่งเสริมให้มีกระบวนการเรียนรู้ จากพื้นฐานของชุมชนอย่างจริงจัง ตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545 - 2549) ที่มุ่งสร้างคุณภาพของสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่ง ภูมิปัญญาและการเรียนรู้และเป็นสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน (คณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2544 : ความนำ)

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดเรื่องกระบวนการเครือข่ายการเรียนรู้ น่าจะสามารถ กระตุ้นความคิดและกระบวนการทัศน์ใหม่ของการจัดการศึกษาในจังหวัดพัทลุง เพื่อการเชื่อมโยง โรงเรียนกับวัฒนธรรมชุมชนบนพื้นฐานของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) (อุทัย บุญประเสริฐ 2542 : 1-2) ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 9 มาตรา 39 และมาตรา 40 ยุทธศาสตร์การบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐานนี้ แม้ว่าสถานศึกษาและโรงเรียนในจังหวัดพัทลุงจะดำเนินไปตามวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าหมายของตนเองอย่างเป็นอิสระ แต่ก็สอดคล้องกับหลักการของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง ที่ส่งเสริมการศึกษานบนพื้นฐาน ของความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน สนับสนุนและประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน ของสังคม ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (เขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง 2547 : 2) การบริหาร แบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) จึงเป็นวิธีการที่ถูกนำมาใช้ในการทำงานร่วมกัน ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและ สถานศึกษาประกอบด้วยบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหาร

ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผน การปฏิบัติตามแผน การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและการประเมินผล ทั้งด้านวิชาการ การบริหารบุคคล งบประมาณ บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน สถานศึกษา โรงเรียนและครู จึงเป็นทั้งผู้กระตุ้นและประสาน ให้เกิดการหล่อหลอมของทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยอาศัยองค์ความรู้เดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานวิทยาการ สมัยใหม่ด้วยความเหมาะสม การให้ความสำคัญกับชุมชนและจัดหลักสูตรโดยชุมชนมีส่วนร่วม ตามแนวปฏิรูปการศึกษา เปิดทางให้แบบแผนการเรียนในโรงเรียนสอดคล้องกับโครงสร้าง อาชีพหลักของชุมชน ทำให้โรงเรียนมีแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการให้ความรู้ภาคปฏิบัติแก่ผู้เรียน ทั้งด้านวิชาการ เงินบริจาค วัสดุ สิ่งของ การช่วยคิดช่วยทำเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียน ช่วยให้ความรู้ทั้งแก่ครูและผู้เรียน ประสบการณ์ความชำนาญงานที่โรงเรียนได้รับจากชุมชน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการเชื่อมโยงชุมชน ให้มีส่วนร่วมเกื้อหนุนการจัดการเรียนการสอน (รวีวรรณ ชินะตระกูล 2540 : 9-10) การมีส่วนร่วม ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งชุมชนและโรงเรียน ช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของตน และนำ คุณค่านั้นมาสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนาซึ่งกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จังหวัดพัทลุงมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมและเอื้อต่อการประกอบอาชีพ เกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ก็กำลังเป็นที่นิยมโดยเฉพาะการเลี้ยงโคนม จังหวัดพัทลุงสามารถ เลี้ยงโคนมและผลิตนมได้มากที่สุดภาคใต้ (สมเสริม ชูรักษ์ 2542 : 42) โดยกลุ่มเกษตรกร ที่เลี้ยงโคนม ได้จัดตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมพัทลุงขึ้นและพัฒนากลุ่มเป็นสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิก (น้านมดิบ) มาจัดจำหน่ายหรือแปรรูปเป็นนมสดพาสเจอร์ไรส์ (Pasteurization) บรรจุถุง ทำให้อาชีพการเลี้ยงโคนมในจังหวัดพัทลุงขยายตัว ผู้วิจัยเป็นครู โรงเรียนประภัสสรรังสิต อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ได้มีโอกาสนำคณะนักเรียนศึกษาดูงาน ที่ฟาร์มโคนมของ นายพ่วง เพชรทองบุญ เขตตำบลชุมพล กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ ซึ่งเป็น เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมคนหนึ่งในจังหวัดพัทลุง การเข้าสู่แหล่งข้อมูลปฐมภูมิก่อนการวิจัย ทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นสรุปว่า จังหวัดพัทลุงมีความพร้อมในการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม และการเลี้ยงโคนมเพื่อริคนมจะทำให้เกิดธุรกิจอื่นอีกหลายประเภท อาทิ ธุรกิจอาหารสัตว์ ผู้ค้าส่ง และผู้ค้าปลีกนมสดพร้อมดื่ม อีกทั้งยังส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในจังหวัดพัทลุงเห็นคุณค่า ของการคัมนมสดและการพึ่งตนเอง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงคัดเลือก สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด เป็นกรณีศึกษา โดยหวังประโยชน์การประชาสัมพันธ์เป็นเบื้องต้นให้เด็กและเยาวชนจังหวัดพัทลุง มองเห็นทางเลือกอาชีพในท้องถิ่น อันเป็นการสร้างความรักและผูกพันกับท้องถิ่น นอกจากนั้น อาชีพการเลี้ยงโคนมในจังหวัดพัทลุงยังพบโดยทั่วไป ตั้งแต่พื้นที่หุบเขาทางทิศตะวันตก

จนจดทะเบียนล่าช้า ถือว่าเครือข่ายการเรียนรู้สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด มีความเป็นตัวแทนที่โรงเรียนในเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์ใด ๆ ของจังหวัดพัทลุง สามารถนำผลการวิจัยเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนได้

ด้วยหลักการและเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงทำการวิจัยรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด เพื่อวิเคราะห์ว่าสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด มีปัจจัยและรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้อย่างไร กระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายมีประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงอย่างไรบ้าง และกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ดี ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชนอย่างไร สถานศึกษาและโรงเรียนจะนำรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไร และมีความมุ่งหวังว่าผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์อย่างกว้างขวางต่อการพัฒนาส่งเสริมการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 24 มาตรา 27 วรรคสอง และมาตรา 29 (กระทรวงศึกษาธิการ 2546 : 12-14) อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

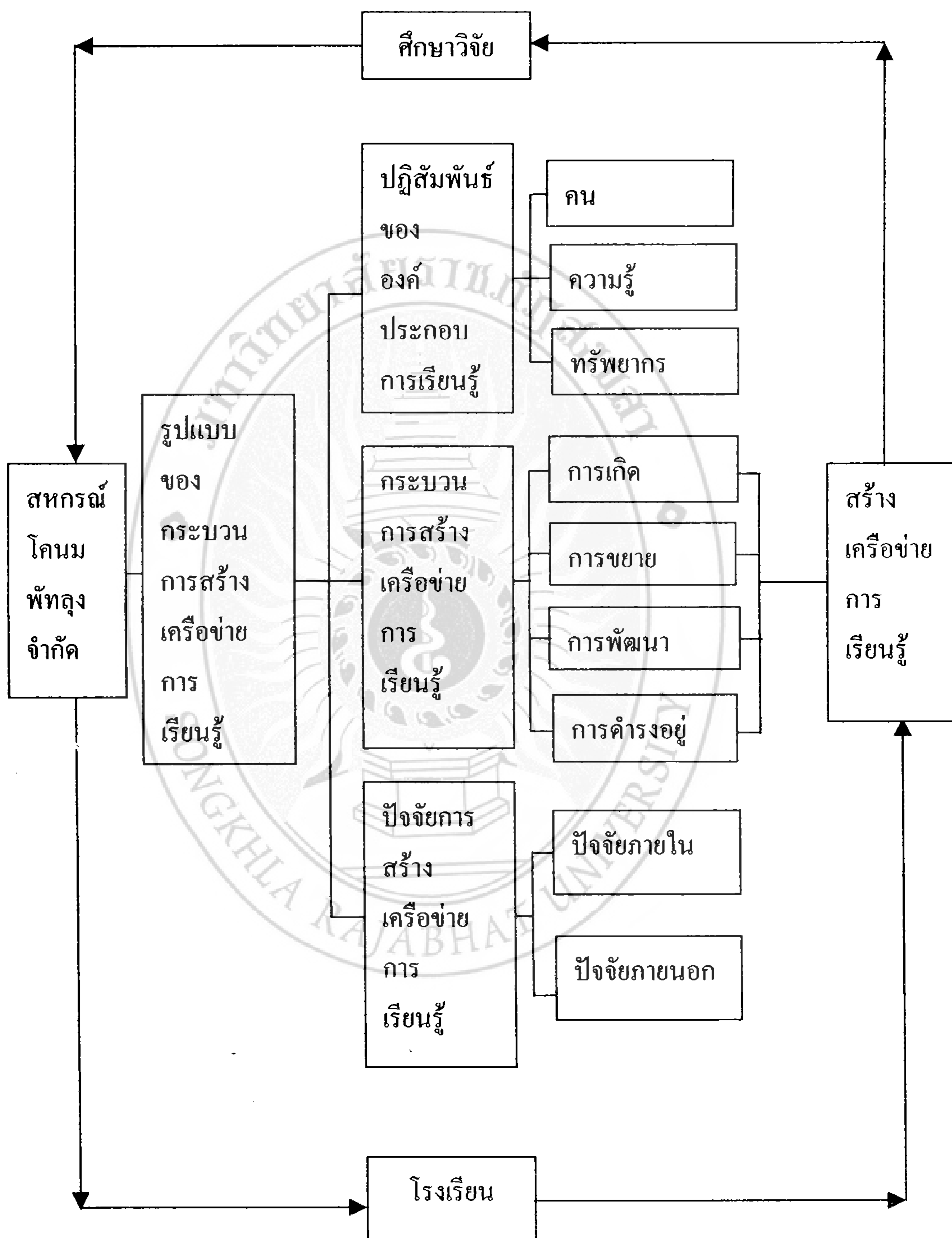
1. เพื่อศึกษา วิเคราะห์รูปแบบและปัจจัยของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด
2. เพื่อนำสิ่งที่ได้จากข้อ 1 มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน

โจทย์คำถามของการวิจัย

1. รูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด มีลักษณะอย่างไร และกระบวนการเกิดขึ้นของเครือข่ายมีประเด็นสำคัญที่ควรคำนึงอย่างไรบ้าง
2. กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่ดี ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชนอย่างไร
3. สถานศึกษาและโรงเรียนจะนำปัจจัย และรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สำหรับกรอบแนวคิดในการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยสังเกตปรากฏการณ์ทางสังคม แล้วนำมาพรรณนาตามสภาพที่เป็นอยู่และเกิดขึ้นจริง กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่างานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development หรือ R&D) โดยนำเครือข่ายสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด มาเป็นแนวทางการศึกษาในการพัฒนาให้เป็นเครือข่ายการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ประกอบการวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

- 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
- 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากเอกสารและงานวิจัย เช่น รายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา รายงานการติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบาย ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ปีงบประมาณ 2535 รายงานการสัมมนาการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ครู เพื่อเด็ก เพื่อชุมชน งานวิจัยชุมชน โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติเรื่องการพึ่งตนเอง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาเพื่อเป็นข้อมูลหลักในการวิจัย ประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังนี้

- 2.1 ปัจจัยและวิธีการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม สมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ดังนี้
 - 2.1.1 ประวัติการเลี้ยงโคนม และการเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด
 - 2.1.2 การพัฒนาการเลี้ยงโคนม
 - 2.1.3 ผลที่ได้จากการเลี้ยงโคนม และการเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง (ผลดี และ/หรือ อุปสรรค)
 - 2.1.4 ภูมิปัญญาเดิมที่จำเป็นต่อการเลี้ยงโคนม
 - 2.1.5 การช่วยเหลือจากแหล่งภายนอก (วัสดุ อุปกรณ์ เงินทุน ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ)
 - 2.1.6 กิจกรรมถาวรและกิจกรรมเป็นครั้งคราวที่สมาชิกมีส่วนร่วม ในฐานะเป็นสมาชิกสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด

2.2 ประวัติของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ดังนี้

2.2.1 ชื่อสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด และประวัติการก่อตั้ง ระเบียบและวิธีการดำเนินการของสหกรณ์

2.2.2 วัตถุประสงค์ของสหกรณ์โดยทั่วไป และสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด

2.2.3 เงื่อนไขและปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดสหกรณ์

2.2.4 การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวนสมาชิก และสถานภาพของสมาชิกในสหกรณ์

2.2.5 องค์กรและหน่วยงานที่สนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์

2.2.6 พัฒนาการของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน

2.3 กิจกรรมของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ดังนี้

2.3.1 กิจกรรมหลักและกิจกรรมรอง

2.3.2 วิธีการดำเนินงานของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอด

2.3.3 เงื่อนไขและปัจจัยสำคัญที่ยึดเหนี่ยวให้สหกรณ์ดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

2.3.4 เครื่องข่ายหลักที่สหกรณ์กำลังดำเนินการ

2.3.5 ผลงานและ/หรือกิจกรรมที่โดดเด่นของสหกรณ์

2.3.6 การประสานงานกับกลุ่มอื่น ๆ และ/หรือ การขยายเครือข่าย

2.3.7 การมีส่วนร่วมของบุคคล หรือกลุ่มหรือองค์กรภายนอก

2.3.8 ระดับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์

2.4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด และเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ดังนี้

2.4.1 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

2.4.2 วิธีแก้ไขปัญหาและอุปสรรค

2.4.3 ผลการแก้ปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัย โดยแบ่งวิธีการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ (Phenomenon) ทางสังคม และข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ มีความครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนที่สอง นำข้อมูลส่วนแรกไปอธิบายความสัมพันธ์ปรากฏการณ์ของเรื่องตามกรอบแนวคิด โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ ส่วนที่สาม เสนอแนะแนวทางการในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในโรงเรียน โดยการประยุกต์ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นสำรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง** ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องที่จะวิจัย ซึ่งจะมีส่วนในการกำหนดเค้าโครงวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (ข้อมูลภาคสนาม)

2. **ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ** (ข้อมูลภาคสนาม) ตามขอบเขตด้านข้อมูล ด้วยวิธีการดังนี้

2.1 **ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลปฐมภูมิ** ตามขอบเขตด้านเนื้อหา โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบ EFR (Ethnographic Futures Research) (วิโรจน์ สารรัตน์ 2545 : 54) ซึ่งเป็นเทคนิคการสัมภาษณ์ที่ให้อิสระแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะสรุปการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง และขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขคำสัมภาษณ์ เพื่อช่วยให้ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นเพิ่มขึ้นว่า ข้อมูลที่ได้มีความน่าเชื่อถือ คือมีทั้งความตรง และความเที่ยง ตามขั้นตอนดังนี้

2.1.1 **ดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่าง** คือกรณีศึกษา : สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด โดยแบ่งกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก ได้กำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก ที่เป็นฝ่ายจัดการสหกรณ์ จำนวน 2 คน และเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมซึ่งมีฟาร์มโคนมอยู่ใน เครือข่ายศูนย์รวมน้ำนมดิบของจังหวัดพัทลุง 6 ศูนย์ ได้แก่ศูนย์อำเภอเมือง 3 แห่ง คือ ตำบลลำปำ ตำบลท่าแค และตำบลท่ามิหรำ ศูนย์อำเภอป่าพะยอม 1 แห่ง ศูนย์อำเภอเขาชัยสน 1 แห่ง และศูนย์อำเภอบางแก้ว 1 แห่ง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก

เครือข่ายการเรียนรู้	ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลัก	สถานภาพ
สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด	<ul style="list-style-type: none"> ● นายสุรัตน์ ชูอักษร ● นายประสิทธิ์ เพ็งเจริญ ● นายบพิตร รงรัตน์ ● นายไพรัช ขาวชู ● นายพ่วง เพชรทองบุญ ● นายเต็ม จำตรี ● นายจันทงค์ นิลรัตน์ ● นายอนันต์ จิปีภพ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ผู้จัดการสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ● รองผู้จัดการสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ● เกษตรกรตำบลลำปำ อำเภอเมือง ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบตำบลลำปำ ● เกษตรกรตำบลท่าแค อำเภอเมือง ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบตำบลท่าแค ● เกษตรกรตำบลชุมพล กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบตำบลท่ามิหรำ ● เกษตรกรตำบลเกาะเต่า อำเภอป่าพะยอม ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบอำเภอป่าพะยอม ● เกษตรกรตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบอำเภอเขาชัยสน ● เกษตรกรตำบลโคกสัก อำเภอบางแก้ว ตัวแทนศูนย์รวมน้ำนมดิบอำเภอบางแก้ว

2) ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริม ได้กำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริมที่เป็นนักวิชาการสหกรณ์จังหวัดพัทลุง พนักงานปรุงแต่งและพาสเจอร์ไรส์และตัวแทนจำหน่ายนมสดพาสเจอร์ไรส์ของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริม

เครือข่ายการเรียนรู้ชุมชน	ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลเสริม	สถานภาพ
สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด	<ul style="list-style-type: none"> ● นายเยี่ยม สุวรรณรัตน์ ● นายอภิวัฑ์ ทองทวี ● นายวิโรจน์ รอดคำ ● นายศิลาส คำมณี ● นายวรชัย หมั่นศิลป์ ● นายวิชาญ ช่วยซิด 	<ul style="list-style-type: none"> ● เจ้าหน้าที่บริหารงานส่งเสริมสหกรณ์ 7 ● นักวิชาการสหกรณ์ 6 ● นักวิชาการสหกรณ์ 7 ว. (หัวหน้ากลุ่มงานจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ ● พนักงานปรุงแต่งและพาสเจอร์ไรส์สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด ● สมาชิกสหกรณ์จำหน่ายนมสด ● สมาชิกสหกรณ์จำหน่ายนมสด

2.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ “ตัวผู้วิจัย” ซึ่งทำหน้าที่สัมภาษณ์ถ่ายภาพ และบันทึกเสียง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ทั้งระดับบุคคลและกลุ่ม การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยผู้วิจัย ซึ่งทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกข้อมูลปฐมภูมิ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในฟาร์มเลี้ยงโคนม เพื่อซึมซับความรู้สึกของเกษตรกรต่อการเลี้ยงโคนม และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อสังเกตสภาพทางกายภาพการจัดการฟาร์มโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม สมาชิกของสหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด

2.1.3 สัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้นำ และเป็นแบบกึ่งมีโครงสร้างคือ มีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า

2.1.4 ใช้เทคนิคการสรุปสะสม คือผู้วิจัยจะสรุปการสัมภาษณ์ทุก ๆ ประมาณ 10 นาที

2.1.5 สัมภาษณ์อนาคต 3 แบบ คืออนาคตภาพทางดี (Optimistic - realistic Scenario) อนาคตภาพทางร้าย (pessimistic-realistic scenario) และอนาคตภาพที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด (Most-probable Scenario) คือการให้สัมภาษณ์ที่คาดว่ามีโอกาสที่จะเกิดขึ้นจริงของผู้ให้สัมภาษณ์

2.1.6 วิเคราะห์และสังเคราะห์หาฉันทามติ ระหว่างกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ แล้วนำแนวโน้มที่มีฉันทามติมาเขียนเป็นอนาคตภาพซึ่งเป็นผลการวิจัย

2.1.7 เขียนอนาคตภาพ นำผลการสัมภาษณ์ที่จัดบันทึกไปเรียบเรียงใหม่ และส่งผลการสัมภาษณ์ที่เรียบเรียงแล้ว ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหลักอ่านและตรวจแก้ไข

3. ขั้นตอนการจัดกระทำกับข้อมูล

ในการจัดกระทำกับข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ถอดข้อความจากการสัมภาษณ์ออกเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าเพื่อยืนยันความถูกต้อง

3.2 นำข้อมูลมาแยกแยะ จัดระบบหมวดหมู่เนื้อหาตามขอบเขตด้านข้อมูล และขอบเขตด้านเนื้อหา

3.3 ประมวลข้อมูล จำแนกหมวดหมู่แล้วนำมาทำความเข้าใจ ตีความ และอธิบาย ตามขอบเขตด้านข้อมูลและขอบเขตด้านเนื้อหา

4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม (Social Network Analysis) (พิมพ์วัลย์ บุญมงคล และ วาทีณี บุญชะลิกษ์ 2541 : 306 - 326) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม สรุปอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ จัดทำรายงานผลการวิจัยโดยประยุกต์วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยที่กำหนดไว้ข้างต้น

ผลและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ประโยชน์เชิงวิชาการที่จะเข้าใจ ปัจจัยและรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ อันสามารถนำผลการวิจัยไปใช้อ้างอิงและเป็นแนวทางการศึกษาในเรื่องทำนองเดียวกันนี้ในแหล่งอื่น ๆ
2. ได้ประโยชน์เชิงวิชาการ ที่จะพัฒนาส่งเสริมแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้นักเรียนมองเห็นแนวทางการประกอบอาชีพในชุมชนของตนเองด้วยกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
3. ได้ประโยชน์เชิงประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพการเลี้ยงโคนมซึ่งสามารถทำได้ทั้งเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม ให้เด็กและเยาวชนจังหวัดพัทลุงมองเห็นทางเลือกในการประกอบอาชีพในท้องถิ่นมากขึ้น เป็นการคงคุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่น และสร้างความรักและผูกพันกับท้องถิ่นของตนเอง
4. ตอบสนองนโยบายการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ที่ดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์การบริหารของโรงเรียน ในส่วนการสนับสนุนและส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ โรงเรียน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **เครือข่ายการเรียนรู้** หมายถึง การประสานความร่วมมือ อันจะก่อให้เกิดการผนึกกำลังระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับกลุ่ม หรือกลุ่มกับกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และทักษะระหว่างกันและกัน เพื่อสร้างศักยภาพและขีดความสามารถในการพัฒนาตนเอง โดยดำเนินกิจกรรมเครือข่ายจนเป็นระบบที่เชื่อมโยงกัน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. **ปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเรียนรู้** หมายถึง ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการกระทำกิจกรรมร่วมกันของคน ความรู้ และทรัพยากรในชุมชน
3. **กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้** หมายถึง กระบวนการจัดการให้มีเครือข่ายเกิดขึ้น รวมถึงการมีส่วนร่วมขยายเครือข่าย พัฒนาเครือข่าย และการธำรงรักษาเครือข่าย หรือการดำรงอยู่ของเครือข่าย

4. ปัจจัยของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง สิ่งสนับสนุน ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ที่ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ขึ้น ประสบผลสำเร็จ และดำรงอยู่ต่อไป

5. กิจกรรมเครือข่าย หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วม ทั้งร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมประเมินผลการดำเนินงานของสมาชิกเครือข่าย อันจะก่อให้เกิดพลัง การประสานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในลักษณะกระบวนการเครือข่าย

6. ชุมชน หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มคนต่าง ๆ อาจเป็นการรวมตัวกันตามพื้นที่ หรือไม่ใช่พื้นที่ก็ได้ ภายใต้วัตถุประสงค์เดียวกัน มีเป้าหมายที่ชัดเจน และปรารถนา กระทำให้สำเร็จร่วมกัน มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำและการจัดการ

7. กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นตามหลักสูตร หลักสูตรท้องถิ่น กิจกรรมเสริมหลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตร ที่โรงเรียนให้บริการกับชุมชน หรือโรงเรียนได้รับจากชุมชน เช่น การวิจัยชุมชน การเสวนาทางวิชาการ กิจกรรมโครงการ กองทุน ชมรม สหกรณ์ กีฬาและการนันทนาการ และกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ตามสถานการณ์

8. สถานศึกษาและโรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาและโรงเรียนที่ใช้หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

9. สหกรณ์โคนมพัทลุง จำกัด หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิก ที่เลี้ยงโคนมของจังหวัดพัทลุง เพื่อรวบรวมผลผลิตของสมาชิก (น้ำนมดิบ) มาจัดจำหน่ายหรือแปรรูปเป็นนมสดพาสเจอร์ไรส์(Pasteurization) มีสำนักงานและโรงงานผลิตนมสด ตั้งอยู่ที่เลขที่ 35/1 หมู่ที่ 1 ตำบลนาท่อม อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง